

Анна Наконечна

кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри теорії та філософії права
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна)
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0622-9386>
anna.nakonechna@gmail.com

УДК 340.12: 341.231.14
340.12 (477)

ПРАВОВІ ПОТРЕБИ В КОНЦЕПЦІЇ ПЕТРА РАБІНОВИЧА: ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ (В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ)

Анотація. Потребовий дослідницький підхід дає змогу виявити взаємозв'язки правового регулювання з потребами й інтересами людини, оскільки він є унікальним інструментом виявлення сутності будь-яких соціальних явищ, зокрема правових.

Метою статті є аналіз поняття, юридичного механізму задоволення правових потреб, а також їх основних класифікацій у потребовій пролюдинній концепції П. Рабіновича в контексті європейських стандартів прав людини.

Такі потреби було визначено вченим як потреби людей у якісному позитивно-правовому регулюванні, а також у правовій допомозі.

П. Рабінович як засновник потребового дослідницького підходу в теорійному правознавстві створив дефініцію поняття правових потреб і встановив, що їхня специфіка полягає в необхідності існування та використання людиною певних державно-юридичних явищ як засобів, що забезпечують можливість задоволення її біологічних і соціальних потреб та інтересів.

Запропоновані вченим класифікації виявляють особливості різноманітних видів правових потреб, які мають враховуватися при конструюванні юридичних інструментів задоволення правових потреб та при використанні таких інструментів. У цьому вбачається безсумнівна евристична цінність і життєздатність концепції правових потреб, яку розробив керівник Львівської школи теорії прав людини.

Виокремлення такого специфічного різновиду людських потреб, як потреби в правопорядку, зокрема в міжнародному та національному, має важливе значення для пізнання соціальної сутності європейських стандартів прав людини, які є ключовими елементами європейського правового порядку, а відтак і об'єктами правових потреб.

Ключові слова: людська потреба; правові потреби; потреба у правосуб'єктності; потреба у суб'єктивних юридичних правах; потреба у юридичних джерелах права; потреба у правозастосувальних і правотлумачних актах; потреба у правовій допомозі.

Євроінтеграційні прагнення України, трансформація суспільного ладу нашої країни відповідно до європейських ліберальних і демократичних цінностей та європейських стандартів верховенства права і прав людини – все

це є нагодою замислитись над призначенням сучасного позитивного правового регулювання у життєдіяльності кожної людини та соціуму загалом. Одним із дослідницьких шляхів у пошуках такого призначення є виявлення зв'язків правового регулювання з потребами й інтересами людини.

Саме потребовий дослідницький підхід дає змогу виявити згадані вище взаємозв'язки, оскільки він є унікальним інструментом виявлення сутності будь-яких соціальних явищ, зокрема правових¹. У вітчизняній правовій науці засновником і провідним представником даного підходу став видатний теорійник і філософ права, керівник Львівської школи теорії прав людини професор П. Рабінович (1936–2023), вивчення наукового спадку якого належить до нагальних завдань сучасного теорійного правознавства. У співавторстві з авторкою цієї статті він уперше у юридичній науці України виокремив поняття правових потреб, поняття і сутність яких буде розглянуто нижче, виконав монографічне дослідження їх природи і юридичного значення².

Потребова проблематика в зарубіжній та вітчизняній літературі

Термін “правові потреби” чи не вперше використав І. Кант у праці “Суперечка факультетів” (1798)³. Згодом певні види правових потреб виділяв Г. В. Ф. Гегель, пишучи про потреби в нормативних приписах і законах⁴.

З-поміж сучасних зарубіжних науковців, праці яких присвячені дослідженню проблематики людських потреб, слід виокремити передовсім Й. Галтунга, Д. Міллера (досліджували взаємозв'язок і співвідношення між правами людини та її потребами)⁵, М. Гапла (вивчав потребу сутність прав людини та ефективність правового регулювання)⁶, Дж. Гріффіна⁷, М. Рензо (запровадив теорію “нормативного агента”⁸, згідно з якою усі люди є нормативними агентами, тобто їх потреби, кількість яких з плином часу зростає і які постійно вдосконалюються, слугують основою для створення нормативно-правових актів, роблячи їх, таким чином, водночас гарантом та інструментом їх задоволення), Л. Дояла і А. Гафа (схарактеризували правові інструменти, спрямовані на задоволення людських потреб, а саме:

¹ П Рабінович, ‘Потребовий підхід – безальтернативний інструмент виявлення соціальної сутності права і держави’ [2009] 8 Наукові праці Одеської національної юридичної академії 45–53.

² П Рабінович, А Наконечна, *Людські потреби, інтереси та правове регулювання (загальнотеоретичне дослідження)* (Медицина і право 2022) 45–57.

³ I Kant, *Der Streit der Fakultäten* (8. Von der Schwierigkeit der auf das Fortschreiten zum Weltbesten angelegten Maximen in Ansehung ihrer Publicität) <<https://www.projekt-gutenberg.org/kant/streit/streit.html>> (accessed 31.05.2025).

⁴ Г В Ф Гегель *Феноменологія духу* (пер з нім, Основи 2004) 305–318.

⁵ J Galtung, *Human Rights in Another Key* (Oxford 2004) 82–90; D Miller, ‘Grounding Human Rights’ [2012] 15(4) *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 410–411; D Miller, *National Responsibility and Global Justice* (Oxford University Press 2007) 179–182.

⁶ M Napla, ‘Theory of needs as justification of human rights: current approaches and problems of uncertainty and normativeness’ [2018] 10 *The Age of Human Rights Journal* 18–19.

⁷ J Griffin, *On Human Rights* (1st edn, Oxford University Press 2008) 31–33.

⁸ M Renzo, ‘Human Needs, Human Rights’ In: R Cruft, S Liao Matthew, M Renzo (eds), *Philosophical Foundations of Human Rights* (1st Ed, Oxford University Press 2015) 575–577.

1) інститути для задоволення потреб задля забезпечення граничного рівня виживання та здоров'я; 2) достатній рівень біологічної репродукції та соціалізації дітей; 3) трансляцію цінностей та навичок для втілення перших двох інструментів; 4) насамкінець, повинні бути створені інститути влади для гарантування слідування правилам, у межах яких відповідні навички практикуються⁹.

У вітчизняній науці питання людських потреб у зв'язку з юридичною діяльністю зачіпали, зокрема, Н. Крестовська і Л. Матвєєва, які сформулювали дефініцію правотворчості у потребовому ключі, а також розтлумачили терміно-поняття “спеціальна правоздатність”¹⁰.

З огляду на повище сучасні зарубіжні та вітчизняні учені досліджували загальнотеоретичні аспекти людських потреб загалом та в їх зв'язках із правом і правами людини і переважно безпосередньо не вивчали феномену власне правових потреб. Це дає підстави вважати, що саме П. Рабінович був першим, хто ґрунтовно дослідив сутність, механізм задоволення та види правових потреб як особливого різновиду людських потреб.

Відтак метою цієї розвідки є аналіз поняття, основних класифікацій та юридичного механізму задоволення правових потреб у концепції П. Рабіновича.

Поняття правових потреб у позитивістському типі праворозуміння

Тож перш ніж визначити, які потреби, на нашу думку, є правовими, слід відповісти на питання про те, які ж із соціальних явищ належать саме до правових? Відповідь на таке питання, як вказує П. Рабінович, залежить від загального розуміння терміно-поняття “право”. А воно ніколи не було, не є, та, як видається, й у майбутньому не буде змістовно уніфікованим, однословним¹¹.

Як відомо, найперший поділ праворозуміння полягає в тому, що в ньому розрізняють позитивістське (позитивне), з одного боку, та непозитивістське (непозитивне, або так зване природне) право – з іншого¹².

П. Рабінович спробував інтерпретувати феномен правових потреб стосовно кожного з двох найбільш поширених різновидів позитивістського праворозуміння – соціологічного та легістського¹³. Так, з позицій соціологічно-позитивістського праворозуміння (зокрема, так званого соціально-природного), професор визначив правову потребу як потребу людини чи групи

⁹ L Doyal, I Gough, *A Theory of Human Need* (Palgrave Macmillan 1991) 80.

¹⁰ Н. Крестовська, Л. Матвєєва, *Теорія держави і права: підручник: практикум: тести* (Юрінком Інтер 2015) 363; П. Рабінович, А. Наконечна, ‘Потребовий підхід у дослідженні правових явищ: вітчизняний та іноземний досвід’ [2022] 74 Вісник Львівського університету. Серія юридична 23–30.

¹¹ П. Рабінович, ‘Універсальна теорія права як загальна концептуальна основа теорій національного і міжнародного права (до проблеми формування)’ [2017] 3 Публічне право 20.

¹² С. Рабінович, ‘Природне право і позитивне право’, *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т Т 2: Філософія права* (Право 2017) 685–90.

¹³ С. Максимов, ‘Правовий позитивізм’, *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т Т 2: Філософія права* (Право 2017) 669–73.

людей у наявності та використанні певних соціальних умов, можливостей і засобів для забезпечення здійснення її основоположних прав і свобод. Тому задоволення таких потреб слугує, на думку вченого, передумовою реалізації відповідних базових (матеріальних, соціальних, духовних тощо) потреб їх носія, адже, не реалізувавши таку правову потребу, неможливо здійснити й відповідне “природне” людське право. Отож, з огляду на це, він відзначив, що правова потреба має інструментальне, так би мовити, “засобове” призначення¹⁴.

Оскільки особливу роль серед соціальних можливостей і засобів, як наголосив правознавець, відіграють явища державно-юридичні, то з позицій легістсько-позитивістського праворозуміння правовою потребою людини чи групи людей є ‘потреба у наявності та використанні певних державно-юридичних засобів для забезпечення здійснення її прав і свобод’¹⁵. Такі засоби, кожен з яких може бути предметом відповідних правових потреб, аналізуватимуться нижче.

Отож, виходячи з усього сказаного вище й опираючись на легістсько-позитивістське праворозуміння, П. Рабінович запропонував визначення поняття правових потреб як *потреб людей у якісному й ефективному позитивному правовому регулюванні, а також у юридичній допомозі*¹⁶.

Стисло схарактеризую наші з Петром Мойсейовичем погляди на роль (можливості) деяких елементів (засобів) механізму правового регулювання у задоволенні правових потреб людини:

– *потреба у правосуб’єктності* зумовлена тим, що ні фізична, ні юридична особа, ні інший суб’єкт права не можуть існувати й діяти у правовідносинах без визнання за ними цієї властивості. Саме правосуб’єктність дає змогу суб’єктові права мати та використовувати ті юридичні засоби (суб’єктивні юридичні права та юридичні обов’язки), що уможливають задовольнити інші потреби й інтереси. А таке задоволення відбувається у врегульованих нормах права відносинах, у вступі до яких суб’єкт теж має потребу;

– *потреба в суб’єктивних юридичних правах* зумовлена тим, що кожній людині необхідна правова *визначеність* її дій, розуміння їх можливої оцінки з боку держави й інших суб’єктів права як правомірних. Ці права слугують, так би мовити, ключем, “наданим” державою для здійснення діяльності зі здобуття, споживання та використання певних життєво необхідних благ – об’єктів правовідносин. А оскільки в людини виникає інтерес у таких благах, то об’єктивним є і виникнення потреби в суб’єктивному юридичному праві, без якого ці блага неможливо правомірно здобути, спожити чи використати (напр., для задоволення потреби в соціальному забезпеченні на

¹⁴ Рабінович (н 11) 21.

¹⁵ Рабінович, Наконечна (н 2) 21.

¹⁶ Там само 46.

випадок втрати працездатності, годувальника чи у старості необхідним є гарантування державою відповідної юридичної можливості);

– *потреба в юридичних нормах*, зокрема в закріплених у нормативно-правових актах, виникає внаслідок того, що вони юридично закріплюють суб'єктивні юридичні права та юридичні обов'язки й гарантують їх реалізацію в об'єктивованій зовнішній формі, що сприяє забезпеченню правової визначеності¹⁷;

– *потреба в юридичних фактах* пояснюється тим, що саме вони є підставою для виникнення, зміни чи припинення правовідносин, відповідно – для виникнення, зміни чи припинення суб'єктивних юридичних прав і юридичних обов'язків у конкретних правовідносинах;

– *потреба в законності* обґрунтовується тим, що остання є умовою виникнення та функціонування правопорядку, в якому теж є потреба для впорядкованості суспільних відносин, запобігання хаосу та свавілля у суспільстві. Людина потребує законності як у матеріальних, так і у формальних аспектах¹⁸;

– *потреба у правопорядку* зумовлена природним, об'єктивним прагненням людини до впорядкованості відносин, у яких вона бере участь, до стабільності цих відносин і безпеки, захисту їхніх учасників, починаючи з відносин міжособистісного характеру та завершуючи відносинами, в яких беруть участь великі соціальні групи, держави та міжнародні організації.

Зрештою, потреба в юридичному регулюванні – це завжди потреба у такому регулюванні, що характеризується якістю. Як вказував П. Рабінович, ця характеристика відображається насамперед такими показниками:

– цінність юридичного регулювання. Вона полягає в його позитивній значущості для задоволення потреб існування та розвитку людини, соціальних спільнот, об'єднань, усього суспільства;

– економність юридичного регулювання. Характеризується обсягом соціальних витрат, потрібних для досягнення його мети;

– ефективність юридичного регулювання. Визначається співвідношенням реальних результатів здійснення цього регулювання з його метою¹⁹.

На думку П. Рабіновича, крім потреби в якісному й ефективному правовому регулюванні, поняття правових потреб охоплює й *потребу у правовій допомозі*. Остання зумовлюється необхідністю забезпечення правомірної, компетентної, дійсної реалізації прав і свобод людини, їх захисту та відновлення у разі порушення. Ця правова потреба має подвійну природу. З одного боку, її задоволення часто є потрібним для того, щоб у конкретних суспільних відносинах механізм правового регулювання був ефективним.

¹⁷ С Шевчук, 'Принцип правової визначеності' у Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т Т 3: Загальна теорія права (Право, 2017) 616–9.

¹⁸ М Савчин, Порівняльне конституційне право (Юрінком Інтер 2019) 106.

¹⁹ П Рабінович, Основи загальної теорії права та держави (Край, 2008) 202.

Тобто задоволення цієї потреби виступає гарантією задоволення деяких інших правових потреб, як-от потреби в захисті права власності²⁰.

Класифікації правових потреб у концепції П. Рабіновича

Вчений запропонував використовувати цілу низку критеріїв класифікації правових потреб, таких як, зокрема:

за кількісним складом носіїв:

1) індивідуальні (напр., потреба особи звернутися до суду з позовом про відшкодування шкоди, завданої знищенням її майна);

2) колективні (потреби групи осіб у створенні громадського об'єднання політичної партії тощо);

3) індивідуально-колективні чи “змішані”, тобто такі, які можуть бути як індивідуальними, так і колективними (зокрема, потреби у скеруванні звернень до органів публічної влади). Зауважимо, що актуальність знаходження оптимального балансу між індивідуальними та колективними правовими потребами, які задовольняються, зокрема через реалізацію відповідних прав, суттєво підвищилася²¹;

за сферами життєдіяльності людини:

1) особистісні (потреби у житті, повазі до гідності, честі, у свободі від рабства, голоду, у вільному пересуванні, у вступі в шлюб і в заснуванні сім'ї, у повазі до приватного та сімейного життя, житла, таємниці кореспонденції тощо);

2) економічні (у державних гарантіях права власності на засоби виробництва, здійснення підприємницької діяльності тощо);

3) політичні (в отриманні громадянства, гарантуванні державою неможливості його позбавлення та вислання за її межі, у створенні державою ефективних механізмів реалізації та захисту прав і свобод тощо);

4) у сфері соціального захисту (у створенні системи соціального страхування, в особливому захисті жінки у випадку народження дитини, на соціальне забезпечення тощо);

5) культурно-духовні (для прикладу, потреби в державних гарантіях свободи літературної, художньої, наукової та технічної творчості, збереженні історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, у вжитті державою заходів для повернення культурних цінностей, які знаходяться за її межами, в організації державою музейного фонду та в наданні доступу до ознайомлення з його надбаннями)²²;

за тривалістю:

1) постійні (зокрема, потреби в нормативно-правовому врегулюванні певних суспільних відносин за посередництвом держави);

²⁰ Рабінович, Наконечна (н 2) 47–48.

²¹ Рабінович, Наконечна (н 2) 48–49.

²² Там само 49.

2) тимчасові (напр., потреби в отриманні різних видів правової допомоги)²³;

за рівнем (ступенем) задоволення:

1) повно, частково задоволені чи взагалі незадоволені;

2) якісно чи неякісно задоволені;

3) своєчасно чи невчасно задоволені²⁴;

за юридично-галузевою ознакою:

1) конституційні (напр., потреби брати участь в управлінні державними справами, бути обраним до органів влади, у визнанні певних актів такими, що не відповідають конституції держави);

2) цивільні (потреби у вступі в договірні відносини, в отриманні відшкодування моральної шкоди тощо);

3) сімейні (зокрема, потреби в усиновленні дітей, у отриманні аліментів);

4) адміністративні (потреби в отриманні реєстраційних, довідкових й інших адміністративних послуг та ін.);

5) кримінальні (для прикладу, потреби у притягненні до кримінальної відповідальності та у призначенні покарання за вчинені злочини);

6) фінансові (потреби у сплаті податків, зокрема на утримання органів влади, що забезпечують громадський порядок і безпеку тощо);

7) кримінально-процесуальні (потреби у проведенні своєчасного й ефективного досудового розслідування, у справедливому судовому розгляді кримінальних справ та ін.);

8) цивільно-процесуальні (потреби у визнанні судом особи недієздатною чи обмежено дієздатною, у встановленні фактів, що мають юридичне значення тощо);

9) інші (кожна галузь права формується навколо певного виду потреб, для задоволення яких фізичні та юридичні особи вступають між собою в суспільні відносини)²⁵;

за юридичним статусом носія:

1) правові потреби громадян (потреби обирати представників до органів державної влади, вирішувати питання загальнодержавного значення тощо), іноземців та осіб без громадянства (напр., потреби в отриманні візи на в'їзд до іншої держави);

2) людей з інвалідністю (напр., потреби в державних гарантіях інклюзивної освіти, облаштування входів до будівель пандусами, створення автомобілів, пристосованих для людей з проблемами опорно-рухового апарату);

3) дітей (потреби в державних гарантіях утримання та виховання батьками до настання повноліття, виконання судових рішень про стягнення аліментів на утримання дітей тощо);

²³ Там само.

²⁴ Рабінович, Наконечна (н 2) 49.

²⁵ Там само 49–50.

4) військовослужбовців (потреби в державних гарантіях реабілітації після участі у воєнних діях, надання належного грошового та речового забезпечення й ін.);

5) представників інших соціальних груп (студентів, пенсіонерів, суддів тощо)²⁶;

за суб'єктом задоволення правових потреб – правові потреби, що задовольняються:

1) органами державної влади (для прикладу, потреби внутрішньо переміщених осіб у державних гарантіях забезпечення єдності родини, сприяння в поверненні на попереднє місце проживання);

2) органами місцевого самоврядування (потреби у приватизації комунальної земельної ділянки для ведення господарської діяльності, в отриманні дозвільних документів для проведення реконструкції приватного житлового будинку тощо);

3) іншими компетентними суб'єктами (юридичними особами, громадськими об'єднаннями, адвокатами і т. ін.);

4) фізичними особами (потреба у наданні дитині домашньої освіти та ін.)²⁷;

залежно від безпосередньої участі суб'єкта-носія цих потреб у їхньому задоволенні:

1) активні – передбачають безпосередню участь носія в їхньому задоволенні (напр., потреби у скеруванні звернень до органів державної влади та місцевого самоврядування);

2) пасивні – не передбачають безпосередньої участі носія в їхньому задоволенні (потреби в нормативно-правовому врегулюванні суспільних відносин за посередництвом держави, у створенні державою ефективних механізмів реалізації прав і свобод тощо)²⁸.

Потреби в якісному й ефективному правовому регулюванні та в юридичній допомозі як різновиди правових потреб П. Рабінович конкретизував та диференціював також за додатковими критеріями²⁹. Так, зокрема, згідно з поглядами вченого, *потреба у визнанні юридичної правосуб'єктності* охоплює потреби:

1) у визнанні правоздатності (здатності мати права й обов'язки), яка у свою чергу поділяється на потребу в загальній, галузевій і спеціальній правоздатності (потребу у правоздатності, пов'язаній із бажанням володіти особливими знаннями, уміннями, навичками, які повинен мати суб'єкт права. Напр., надавати медичні послуги може лише особа, яка має відповідну професію і ліцензію на цей вид діяльності)³⁰;

²⁶ Рабінович, Наконечна (н 2) 50.

²⁷ Там само 51.

²⁸ Рабінович, Наконечна (н 2) 51.

²⁹ Там само.

³⁰ Н Крестовська, Л Матвєєва (н 10). Цит за: Рабінович і Наконечна (н 2) 51.

2) у визнанні дієздатності, яка у свою чергу (відповідно до розмежування дієздатності у чинному законодавстві за обсягом на повну, неповну, часткову і обмежену) поділяється на:

а) потребу в повній дієздатності (її наданні), яка спричинена тим, що суб'єкт права може відчувати себе повноцінним учасником суспільних відносин, лише володіючи усім спектром суб'єктивних юридичних прав і обов'язків;

б) потребу в неповній і частковій дієздатності, яка зумовлюється формуванням у дитини (малолітньої та неповнолітньої) самостійності;

в) потребу в установленні обмеженої дієздатності особи, що зумовлена її психічними розладами, зловживанням спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо³¹.

Потреби в юридичних нормах за значущістю форм їх зовнішнього вираження вчений поділяв на потреби:

1) у нормах законів. У цивільному, земельному та інших кодексах є безліч положень, які необхідно було б конкретизувати, створюючи спеціальні закони (напр., прийняти закон про державний земельний (іпотечний) банк для належного функціонування ринку землі). На потребу у прийнятті певних законів можуть безпосередньо вказувати й приписи тих, які вже є чинними;

2) у нормах підзаконних нормативно-правових актів;

3) у нормативно-правових договорах (зокрема в адміністративних), яка зумовлена зручністю такого способу регулювання суспільних відносин, а також урахуванням взаємних інтересів суб'єктів (напр., в адміністративних договорах з організації перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування);

4) у нормативно-правових прецедентах, яка в романо-германській правовій системі спричинена насамперед необхідністю судового тлумачення тих норм права, які є неоднозначними або містять оціночні поняття³², а в англосаксонській – необхідністю створення судом нових норм задля заповнення прогалін у законодавстві;

5) у правовому звичаї (у тій правовій системі, в якій така форма зовнішнього вираження норм права ефективна у правовому регулюванні)³³.

У цитованій монографії види потреб у суб'єктивних юридичних правах було поділено за критеріями, аналогічними для загальної класифікації правових потреб.

Потреба в юридичних фактах охоплює потреби:

1) у правостворюючих фактах (напр., у свідоцтві про право на спадщину, у договорах купівлі-продажу, перевезення);

³¹ Рабінович і Наконечна (н 2) 52.

³² В Лемак, А Бадида, "Тлумачення права: проблеми визначення поняття, складу, практичної потреби" [2019] 4 Публічне право 138–139.

³³ Рабінович, Наконечна (н 2) 53.

2) у правоконстатуючих актах (у записах про шлюб, про смерть, про право власності на транспортний засіб тощо);

3) в ухваленні правовідновлювальних актів (у наказі про відновлення на посаді та ін.);

4) в ухваленні правозмінних актів (потреба в судовому рішенні про заміну тримання особи під вартою на домашній арешт);

5) в ухваленні правоприпиняючих актів (потреба в судовому рішенні про розірвання шлюбу).

Потреба у законності передбачає потреби:

1) у її загальному характері, зумовленому тим, щоб ніхто із суб'єктів права самостійно не визначав обсяг вимог закону нормативно-правового акта, який поширюється на них, не нехтував цими вимогами, а також не ставив себе вище таких вимог;

2) її єдності – задля забезпечення однакового сприйняття та виконання вимог нормативно-правових актів;

3) у її забезпеченості дієвими гарантіями (загальносоціальними та юридичними)³⁴.

У розрізі актуальної теми, якої стосується цей матеріал, особливий інтерес становить виокремлення П. Рабіновичем потреби у правопорядку. Останній вид потреб охоплює:

1) потребу в міжнародному (зокрема світовому) правопорядку, зумовлену турботою про безпеку та наявність глобальних проблем, вирішення яких можливе тільки за згоди і співпраці різних держав. Задоволення такої потреби уможлиблюється через загальнолюдські сутнісні якості, властивості права, що забезпечують можливість взаємодії норм внутрішньодержавного і міжнародного права. Цьому сприяють мережі міжнародних урядових і неурядових організацій планетарного та регіонального масштабу, зокрема:

а) ООН, її органи та спеціалізовані установи (на міжнародному рівні);

б) Рада Європи, її постійні та консультативні органи (Парламентська Асамблея, Комітет Міністрів, Європейський суд з прав людини, Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, Венеційська комісія та н.); Організація з безпеки і співробітництва в Європі та її структури (зокрема Бюро демократичних інститутів і прав людини) (на регіональному рівні);

г) неурядові організації “Amnesty International”, “Freedom House”, “Human Rights Watch” тощо, які діють на обох згаданих рівнях³⁵;

³⁴ А Колодій, ‘Законність’, Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т Т 3: Загальна теорія права (Право 2017) 149.

³⁵ Рабінович, Наконечна (н 2) 55.

2) потребу в національному правопорядку, тобто у стані упорядкованості, організованості суспільних відносин, який необхідний задля стабільності існування та розвитку людини й суспільства³⁶.

Як зазначав П. Рабінович, потреба у правовій допомозі, яка входить до обсягу поняття “правові потреби”, спрямована на задоволення інших потреб у забезпеченні реалізації та захисту прав і свобод, їх відновленні у разі порушення³⁷. Види цієї потреби нами було класифіковано за низкою специфічних критеріїв: за суб’єктом надання; за характером (залежно від можливості оплатити правову допомогу чи отримати її безоплатно); за об’єктом такої потреби; за територією, на якій є необхідність у правовій допомозі³⁸.

Деякі висновки. Підсумовуючи, можемо констатувати, що П. Рабінович як засновник потребового дослідницького підходу в теорійному правознавстві створив дефініцію поняття правових потреб. Науковець установив, що специфіка цих потреб полягає в необхідності існування та використання людиною певних державно-юридичних явищ як засобів, які забезпечують можливість задоволення її біологічних і соціальних потреб та інтересів.

Запропоновані вченим класифікації виявляють особливості різноманітних видів правових потреб, які мають враховуватися під час конструювання юридичних інструментів задоволення правових потреб та при використанні таких інструментів. У цьому вбачається безсумнівна евристична цінність і життєздатність концепції правових потреб, яку розробив керівник Львівської школи теорії прав людини.

Виокремлення такого специфічного різновиду людських потреб, як потреби в правопорядку, зокрема в міжнародному та національному, має важливе значення для пізнання соціальної сутності європейських стандартів прав людини, які є ключовими елементами європейського правового порядку, а відтак і об’єктами правових потреб особливого виду.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Doyal L, Gough I, *A Theory of Human Need* (Palgrave Mcmillan 1991).
2. Galtung J, *Human Rights in Another Key* (Oxford 2004).
3. Griffin J, *On Human Rights* (1st ed, Oxford University Press 2008).
4. Kant I, *Der Streit der Fakultäten der Streit der Fakultäten* (8. Von der Schwierigkeit der auf das Fortschreiten zum Weltbesten angelegten Maximen in Ansehung ihrer Publicität) <<https://www.projekt-gutenberg.org/kant/streit/streit.html>> (accessed 31.05.2025)
5. Miller D, *National Responsibility and Global Justice* (Oxford University Press 2007).
6. Krestovska N, Matvieieva L, *Teoriia derzhavy i prava: Pidruchnyk. Praktykum. Testy* (Yurinkom Inter 2015) (in Ukrainian).

³⁶ Там само.

³⁷ Там само.

³⁸ Там само 56.

7. Rabinovych P, Nakonechna A, *Liudski potreby, interesy ta pravove rehuliuвання (zahalnoteoretychne doslidzhennia)* (Medytsyna i pravo 2022) (in Ukrainian).
8. Rabinovych P, *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy* (10-e vyd., dop., Krai 2008) (in Ukrainian).
9. Savchyn M, *Porivnialne konstytutsiine pravo* (Yurinkom Inter 2019) (in Ukrainian).

Edited and translated books

10. Renzo M, 'Human Needs, Human Rights', In R Cruft; S Matthew Liao, M Renzo (eds), *Philosophical Foundations of Human Rights* (1st Ed, Oxford University Press 2015).
11. Hehel H V F, *Fenomenolohiia dukhu* (Petro Tarashchuk (per), Yurii Kushakov (red), *Osnovy* 2004) (in Ukrainian).

Encyclopaedias

12. Kolodii A, 'Zakonnist', *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t. T. 3: Zahalna teoriia prava* (Pravo 2017) (in Ukrainian).
13. Maksymov S, 'Pravovyi pozytyvizm', *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t. T. 2: Filosofiia prava* (Pravo 2017) (in Ukrainian).
14. Rabinovych S, 'Pryrodne pravo i pozytyvne pravo', *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20 t. T. 2: Filosofiia prava* (Pravo 2017) (in Ukrainian).
15. Shevchuk S, 'Pryntsyp pravovoi vyznachenosti', *Velyka ukrainska yurydychnaentsyklopediia: u 20 t. T. 3: Zahalna teoriia prava* (Pravo 2017) (in Ukrainian).

Journal articles

16. Hapla M, 'Theory of needs as justification of human rights: current approaches and problems of uncertainty and normativeness' [2018] *The Age of Human Rights Journal* 18–19.
17. Miller D, 'Grounding Human Rights' [2012] 15(4) *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 410–411.
18. Lemak V, Badyda A, 'Tlumachennia prava: problemy vyznachennia poniattia, skladu, praktychnoi potreby' [2019] 4(36) *Publichne pravo* 138–139.
19. Rabinovych P, 'Potrebovyi pidkhid – bezalternatyvnyi instrument vyivlennia sotsialnoi sutnosti prava i derzhavy' [2009] *Naukovi pratsi Odeskoi natsionalnoi yurydychnoi akademii* 45–53 (in Ukrainian).
20. Rabinovych P, Nakonechna A, 'Potrebovyi pidkhid u doslidzhenni pravovykh yavysch: vitchyzniani ta inozemnyi dosvidy' [2022] 74 *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya yurydychna* 23–30 (in Ukrainian).
21. Rabinovych P, 'Universalna teoriia prava yak zahalna kontseptualna osnova teorii natsionalnogo i mizhnarodnogo prava (do problemy formuvannia)' [2017] 3 *Publichne parvo* 20 (in Ukrainian).

Anna Nakonechna

LEGAL NEEDS IN THE PETRO RABINOVYCH'S CONCEPT:
THE NOTION AND CLASSIFICATION
(IN THE CONTEXT OF EUROPEAN HUMAN RIGHTS STANDARDS)

ABSTRACT. The needs-based research approach allows us to identify the relationships between legal regulation and human needs and interests, since it is a unique tool for revealing the essence of any social phenomena, including legal ones.

The purpose of the article is an analysis of the notion, legal mechanism for satisfying legal needs, as well as their main classifications in the need-oriented human rights concept of prof. P. Rabinovych in the context of European human rights standards.

Such needs have been defined by scientist as people's needs for high-quality positive legal regulation, as well as for legal assistance.

Анна Наконечна

P. Rabinovych is the founder of the need-based research approach in theoretical jurisprudence. He created a definition of the notion of legal needs and established that their specificity lies in the necessity of the existence and use by a person of certain state and legal phenomena as means that can satisfy his biological and social needs and interests.

The classifications proposed by the scientist reveal the features of various types of legal needs that should be taken into account when constructing legal instruments for satisfying legal needs and using such instruments. This is the undoubted heuristic value and viability of the concept of legal needs developed by the head of the Lviv School of Human Rights Theory.

The allocation of such a specific type of human needs as the need for legal (in particular, in the international and national) order is important for understanding the social essence of European human rights standards, which are key elements of the European legal order and objects of legal needs.

KEYWORDS: human need; legal need; need for legal personality; need for subjective legal rights; need for legal sources of law; need for law-enforcing and law-interpreting acts; need for legal assistance.